

MUSE dèstar zo lesa

Vüarpuach von museo
pitt informatzionen
dèstar zo vorstiana

MUSE

Prodjèkt

übarsetzung

Magnifica Comunità degli Altipiani

Cimbri – Sportello Linguistico/

Schaltarle vor di Zung

Hergerichtet

Lorenzo Tirella

Istituto Sacro Cuore - Trento

Prodjèkt

“I kontàrdar in MUSE... in alle
di zungen”

Foto: Arkif MUSE

Herbestmånat 2025

Piàno 4

Hoache zimmer

Piàno 3

Labirìnt vodar biodiversitét,

Discovery room

Piàno 2

Geologie von Dolomìtn, umbèlteg riskie,

auzlegom vor khurtza zait

Piàno 1

Alpinar uralt stòrdja, FabLab, Auhaltung

un vornaügarom

Piàno 0

Djimnastik saal vodar bizzschaft,

Maxi Ooh!

Piàno -1

Stòrdja, stoll von DNA,

tropikàl hausgart

MUSE

Sidar 'z djar 2013 di statt vo Tria
hatt an naüing museo
vodar bizzschaft
bodase hoazt MUSE.

Dar MUSE

iz ummadar von bichtegarsten musee
in Beleschlânt.

Dar museo vinntze
in naüge stattviartl vo Tria
bodase hoazt Le Albere.

Stattviartl un museo
soin khent prodjèktart
von gekhennate arkitétt Renzo Piano.

In stattviartl Le Albere
venntma vil sachandarn
azpe baispil:
in MUSE, geschèft,
da Universitét Haup Bibliotèk,
gert un haüsar boma lebet.
Nåmp in museo
izta dar Palatz gehoazt Le Albere.
Dar Palatz Le Albere
iz a bichtegez gehaüs
vor di stòrdja von Trentino.
Vor vil djar dar Palatz von Albere
iz gest 'z summar haus
von Printz Bischof.
Dar Printz Bischof
hatt geschafft dar khirch
un dar statt.

MUSE

Dar museo gesek vo auzzalt,
hatt a form
boda gedenkht di pèrng.

Ume in museo her
un in gântz stattviartl Le Albere
soinda kanél un vaske bazzar.

In di tang boda iz di sunn
'z bazzar von vaske
glentzeget in di lastre
un asó sekma 'z bazzar sovl biz
berat drinn in di vestadarn.
Sèmm boz iz bis
boda nèt soìn di haüsar,
zbisnen in Palatz Le Albere un
in MUSE,
soinda di gert boda
khemmen genützt
von schualn o
zo macha soine èrbatla.
Hintar in gert izta daz groaz hausgart,
boda khemmen koltivart gresar
un staudn
pittar djüstn berme
un boda di laüt,

MUSE

boda arbatn in MUSE,
studjarn un koltivarn
mearare sòrt staudn
boda zuarkhemmen vodar
gàntzan bèlt
un übarhaup von tropikàln Lentar.

Ballbar inntretn in MUSE
vennbar hèrta ploazez naturàl liacht.
Di mairn von museo soin gemacht
azma mage durchseng
ombrómm 'z soinda groaze lastre
boda lazzan durchgian 'z liacht
un asó parìtzt soin z'stiana auzzalt.

MUSE

Dar museo iz auhalteg
ombrómm dar iz khent augemacht
pitt matardjéldar boma
vennt in natùr
un boda nèt boschaizan di umbèlt.
Vor daz sèll dar museo iz khent
zertifikàrt Leed Goldke
'z iz an ufitzièll briaf.
Disar briaf khütt ke dar MUSE
lekkse untar starch zo
nütza bintsche enerdjì.

MUSE

Dar MUSE kontàrt di natùr
åhevante von laüt
vo bia da soin gepuntet
pitt alln in åndarn lebende.

Daz sèll boda iz drinn in MUSE
geat nå zboa linie:
da earst linia iz vertikàl
un geat au in di mitte von museo
boda iz a groazar platz ler.

Disar platz geat au sin untar 'z tach
un iz gântz hoach.

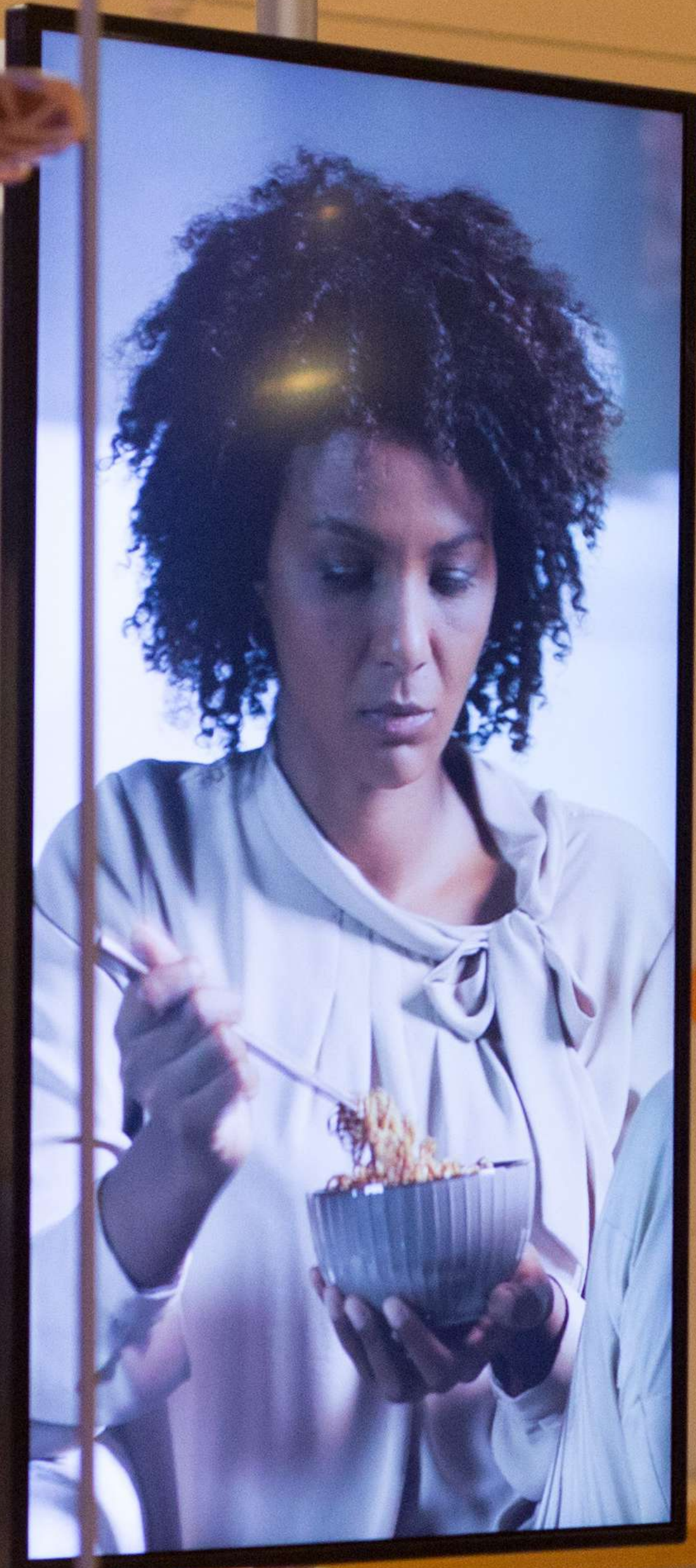
Disar platz ler macht höarn in laüt
bazzesz bill soin gemuant gian
au pa pèrng
un bia ma höartze
balma sait au sovl mètre hoach
vo danidar.

In disan platz ler
soinda augehenk
pitt sött dünne stachlane dret
vichar boda lem in Trentino,
asó mabarse seng garècht.
Alle di vichar soin augehenk
höachar odar ledrenar
asó azpe sa lem
höachar odar ledren afte pèrng.
Baispil: dar adlar iz au hoach,
anvétze dar oks iz nidar ledrå.

Da zboate linia iz orizontàl
asó azpe di piàne von museo.
Dar museo hatt vümf piàne
bobar mang seng
asó azpe bar bölln,
gianante von üntraste aftn öbarste
odar al kontrario.
Aniagladar piàno iz getoalt in
zboa saitn.
In da earst mabar machan
an emotzionàl eksperiéntz.
In da zboate sait anvétze,
makma vorstian pezzar di argoméntn,
baispil
bar mang àschaung an video,
lesan tèkstn
un seng repèrte.

Di repèrte soinz sachandarn von
uraltn zaitn
boda soin khent gevuntet
dòpo azmase hatt lång gesüacht.
Di repèrte soin geleck schiar hèrta
in glassane tèke.
Di arkitéttn
un di laüt boda arbatn in museo
håm anvétze detzidart
zo lega afte tischen
di mearastn sachandarn boma
mage seng
åna zo nütza di glassan tèke
asó soinda khummane spèrrn
zbisnen üs un di sachandarn.

Red fox (Vulpes vulpes)
The red fox is the most widespread of all the canids in the world. It is found in most parts of the Northern Hemisphere, from the Arctic to the Mediterranean and from the Atlantic to the Pacific. It is a highly adaptable animal, able to live in a wide range of habitats, from tundra to forest. It is a skilled hunter and is known for its cunning and stealth. The red fox is a member of the Canidae family and the genus Vulpes.

Turdus viscivorus
Turdus
Mistle Thrush
Mistle Thrush

Vulpes vulpes
Vulpes
Red Fox

Di vichar boda soìn in museo
soìn imbalsamàrt.

Imbalsamàrn

iz a tèknika zo darhalta

un z'zoaga a vich

toat in modo naturàl.

Pitt disarn tèknika khinta gehaltet

lai di haut von vich.

Pittar haut

khinta gedekht an artifitziàl form.

Dar laip von vich asó augemacht

iz gelek naturàl

asó schaugetz auz sovl biz no

berat lente.

Aftn earst piāno soinda di khåmmarn
pinn glassan bent
bobar mang åschaung
di nåsüachar un di nåsüacharen
boda arbatn.

Di nåsüachar un di nåsüacharen
soinz laüt boda studjarn
alle di sachandarn vodar Natùr
bobar seng in disan museo.

Piåno 4

Dar viarte piåno machtaz khennen
di umbèlt von hoachan pèrng.

Aftna sait von piåno
mabar gian inn inan stoll
zo macha a schümmana eksperíéntz.

Da mabar seng
an video gezoaget
afte zboa lengarne maurn.

Dar video zoagetaz ettlane
sachandarn,
azpe baispil

bia schümma 'z izta
di auzsicht von hoachan pèrng,
ma in da gelaichege zait o
bele perikole 'z soinda.

Di perikole von pèrng
soin baispil:

Piåno 4

di slavìn, balda dar snea
rütscht nidar von laitm von pèrge
un loaft bahémme
nidar zuar in teldar;
di temporél, dar vrost,
di khnottn boda valln.
Auz von stoll,
aftna bánt,
izta a striaf ais
dar lest tòkko vonan glètschar.
A glètschar
iz gemacht vo snea un ais.
In MUSE mabar tokàrn
disa striaf ais
asó mabar höarn bi khalt di iz.
Nåmp dar striaf ais izta a bisle
pitt djüste gresar un staudn
von pèrng.

Piåno 4

Alle dise gresar un staudn pittnåndar
hoazanse flòra.

Afta åndar sait von piåno
soinda tischen

drau pitt meararz geplèttra un video
bodaz zoang garècht zèrte
sachandarn.

Baispil da lazzanaz seng:

bia zèrte staudn un vichar
soinse gebont zo übarleba

in klima boda bèkslt;

bazzez iz daz pèrkhstaigen un
di spòrt

boma mage machan afte pèrng;

bazzez bill sojn gemuant esploràrn,
süachan un vennen naüge plètz.

← Khear aftn innhalt

Piåno 3

Aftn draite piåno vennbar an bege
bodase hoazt

Labirìnt vodar Biodiversitét.

Di biodiversitét soinz

vil gresar, staudn un vichar

boda lem pittnåndar

in da gelaichege umbèlt.

In labirìnt geabar durch

di umbèlt von pèrng

von sèlln auhöachar,

azpe di hoachan etzan,

sin afte sèlln nidar ledrenar azpe

di beldar.

Da vennbar o di vichar bodada lem

azpe baispil dar peer

boda iz ummadar von simboln

von Trentino.

Dèllant disan bege
vennbar in bolf
boda iz drå zo kheara bidrùmm
zo leba afte Dolomìttn.

Attavorå in labirìnt
izta a khåmmar boda parìr a balt.
Da di khindar
mang esploràrn,
tokàrn gresar un staudn,
darkhennen di tritt von gebillt
un höarn 'z gesmakh von balt.
Disa khåmmar hoazt
Discovery room.
Dise börtar atz inglés bölln soìn
gemuant:
khåmmar vodar abedekhom.

← Khear aftn innhalt

Piåno 2

Dar zboate piåno
redet vodar stòrdja von Dolomìtt
di gekhennatn pèrng
von Trentino-Südtiról.

Da khintaz khött bia da soìn gebortet
un bia dise pèrng
soìn gebèkslt
durch mildjü djardar.

Vor vil djar in platz von Dolomìtt
izta gest a tropikalegez mer.

Disa bèkslom
khint gezoaget pittnan video.

Aftn zboate piåno
mabar seng krötz,
moidln un minerél.

Aftz disan piåno redetma o
vodar raiche boda iz untar earde
boda mage soin:
marmàr zo macha monuméntn
un podn, edelstuan
un metaln azpe luminio.

Aftn zboate piåno izta an aquarium
pitt gesaltzaz bazzar un
tropikaln visch.

Disar aquarium zoagetaz di umbèlt
boda soin gebortet di Dolomìttn.

Aftn gelaichege piåno
izta o a gántz groaza vaska boda iz
halbe aquarium un halbe terrarium.

Drinn izta a rèptil
bodase hoazt basilisko.
Dar basilisko iz a vich
boda iz guat zo loava aftz bazzar.

Aftz disan piàno
redetma o von umbèltriskio,
von katastrofe boda vürkhemmen
peng in perikole vodar natùr.
Di perikole vodar natùr
soin baispil:
di rütschan, di slavìn, di aluviongen
un di teremött,
boda bèksln di earde
un mang soin a sberar riskio
vor alle di laüt o.

Aftz disan piåno

khintaz khött bazta tüat

da Zivil Schütz.

Da Zivil Schütz

iz an organizatziong

boda hüatet bazta vürkhint in di lentar

un helfft in laüt

balda so in perikole.

Piåno 1

Dar earst piåno o
iz getaolt in zboa saitn.

Aftna sait

izta a bege gemacht azpe a moidl
boda redet vodar stòrdja von
uraltn mentschan.

Di uraltn mentschan

soinz di laüt boda hãm gelebet in da
uralt zait,
vor vil vil djardar.

Dise laüt hãm gelebet afte Alpm,
di sèlln pèrng bodase vennen
auz nå dar grentze in Nòrt
von Beleschlånt.

Aftz disa sait makma seng:

- mentschliche figùrn gemacht pitt sintètesche matardjal;
- mentschliche rèste un sachandarn von uraltn zaitn;
- a drai video;
- bazzez iz gest da uralt zait.

Afta åndar sait

redetma von sèll boda bart

vürkhemmen in laüt

un dar Earde.

Da soinda tischen

bodaz zoang,

pitt geplèttra un video,

bia bar soin drå zo bèksla di umbèlt

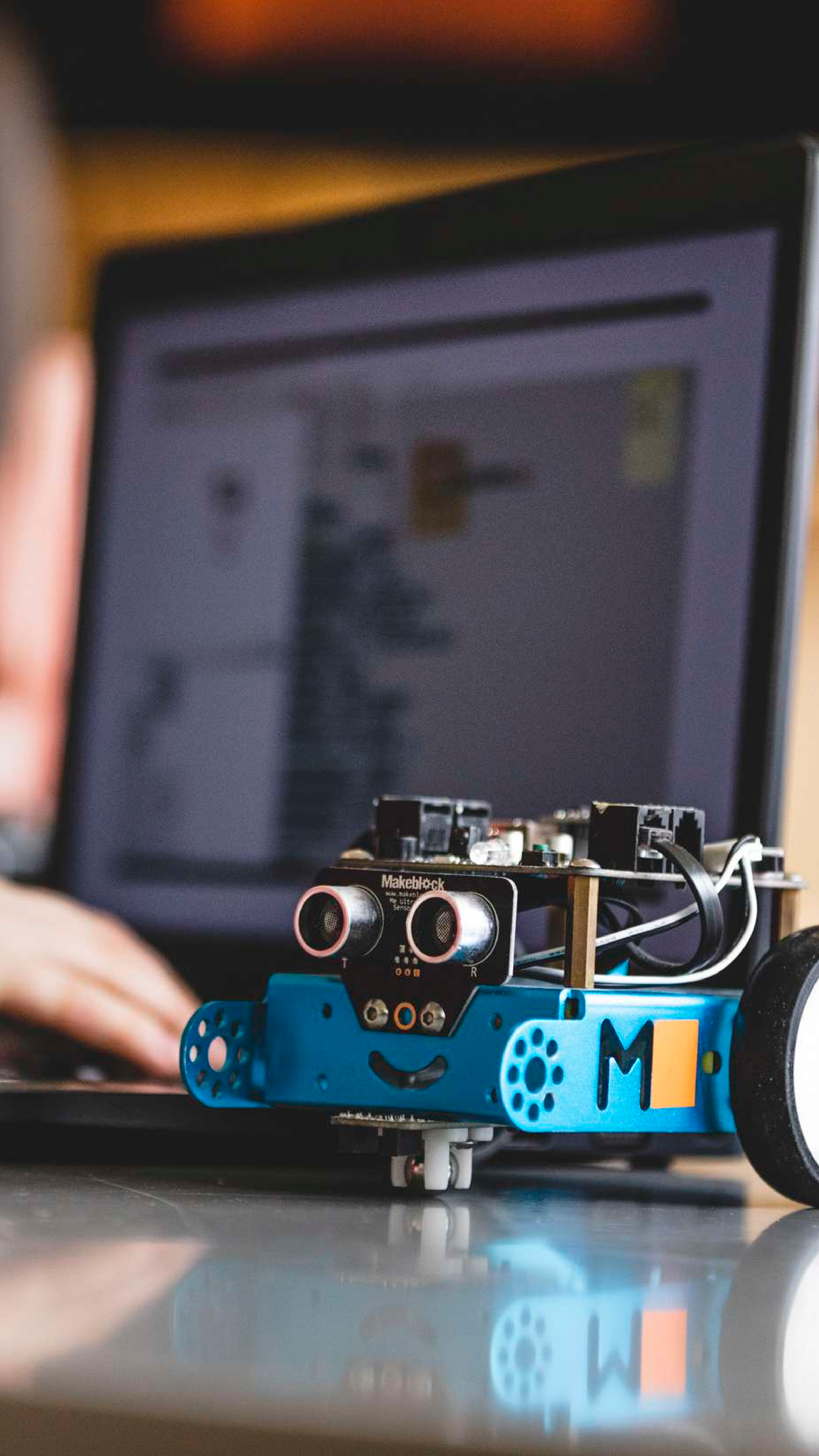
bobar drinn lem.

Disar iz ummadar von bichtegarstn
toaln von museo,
ombrómm 'z khintaz kontàrt bia 'z
steata di Earde.

Dar museo süacht zo:
machanz höarn emotziongen
machanaz vorstian bia bar bèksln
di umbèlt
pitt ünsarn getüana
boda iz drumauz zo macha bèksln
in klima
machante khemmen hèrta bermar
un hèrta mearar aluviongen.

Tortemitt disan toal
izta a groazar glòbo,
disar glòbo iz gehenk au untar
un hoaztze Science on a Sphere.

Dise inglesegan börtar bölln

soin gemuant;

bizzschaft aftnan glòbo.

Drau aftz disan glòbo mabar

seng baispil:

- bia 'z soinda inngetoalt di laüt afte Earde;
- di beng boda flattarn di aroplé;
- in hümbel un di stèrn;
- dar podn vo Marte.

In disan toal izta o a bèrkhstatt

bodase hoazt FabLab.

In disa bèrkhstatt nütztma maschìn

kontrolàrt von komputer,

auvarzovenna un zo macha näüge

sachandarn.

In disa bèrkhstatt khemmenda

gemacht kürs saiz vor djunge, saiz

vor eltarne laüt.

Le pietre dipinte di Riparo Dalmeri

Riparo Dalmeri è un sito proprio "scoperto" per quanto riguarda la più antica frequentazione delle Alpi da parte dell'uomo.
La scoperta di numerose pietre dipinte in pora rossa con varie raffigurazioni, permette nuove interpretazioni sull'arte e sulla spiritualità degli antichi cacciatori-raccoglitori della fine del Paleolitico, verso circa 13.000 anni fa.

The painted stones of the Dalmeri rock shelter

The "Cammò rock shelter" is a rock shelter located in the Alps. The discovery of numerous painted stones with various depictions in red ochre has led to new interpretations of the art and spirituality of the ancient hunters-gatherers who lived at the end of the Paleolithic, around 13,000 years ago.

Die bemalten Steine aus dem Riparo Dalmeri

Das Felskloster Riparo Dalmeri ist ein Felskloster in den Alpen. Die Entdeckung zahlreicher bemalter Steine mit verschiedenen Darstellungen in roter Ocker hat zu neuen Interpretationen der Kunst und Spiritualität der alten Jäger-Sammler geführt, die am Ende des Paläolithikums, vor ca. 13.000 Jahren lebten.

Spesso si trova
graffi e disegni
di animali.

Kennen pezzar: Riparo Dalmeri

In an platz von Trentino
bodase hoazt Valsugåna,
a nåsüachar von MUSE
Giampaolo Dalmeri
hatt gevuntet an stoll
bodase soin inngezoget tschèrm
di uraltn mentschan von Alpm.
Di Alpm soinz pèrng
bodase vennen
auz nå dar grentze in nòrt
von Beleschlånt.
di laüt boda hãm gelebet in
disan stoll
z'èzza hãmса katzart gebillt
azpe dar butschhorn
un hãm augelest bille pern
un burtzan.

Da soinda khent gevuntet
bichtege khnottn.

Aftz dise khnottn soinda
drau gesnitzt vichar, mentschan un
vil simboln.

'Z zoinda khent o gevuntet
pummadarn un horn vo vichar
boda soin khent genützt vor di rituéel.
Di rituéel soinz djèste, movimente
un kantzü gemacht pittnåndar
von laüt.

Ankunto disarn abedekhom
di nåsüachar un di nåsüacharen hãm
darvért ke di uraltn mentschan o
hãm gesüacht a djüsta pintom
pittar natùr.

Piåno 0

Tortemitt in piåno 0

odar earde piåno,

vennbar da

djimnastik saal vodar bizzschaft.

Da djimnastik saal vodar bizzschaft

iz a toal von museo

boma mage machan speriméntn

zo khenna un zo vorstiana

bia 'z izta gemacht di natùr.

Di speriméntn un di arbatn

bobar mang machan da,

helvanaz zo pensàra un zo venna

naüge sachandarn

azpe djüste bizzschaftlar un

di bizzschaftlaren.

Piåno 0

Aften piåno null izta o dar Maxi Ooh!

a platz

boda di khindar

von 0 afte 5 djar

pittnåndar pittnan gröazarz mentsch,

mangse gòdarn vil.

Da in disan platz

di khindar

mangse mövarn bia da bölln,

tokàrn pinn hent, höarn,

lüsnen un seng vil sachandarn.

Dar Maxi Ooh!

iz a platz ainfach un rue.

In Maxi Ooh! izta a sait

boda a mentsch von museo

khütt bia ma möchtze komportàrn

un baz ma möge tüan drinn.

Da in disan platz
makmase auzspånnen afte kanapè
lesan an libar un spiln.

In Maxi Ooh!
soinda drai khåmmarn
boda parìrn 3 bulln.

In da earst bull
di khindar
mang seng bazta vürkhint
balsa gian ummar pa balt.

In da zboate bull
di khindar
mang höarn bazta vürkhint
balsa soinn inn pa balt.

In da draite izta
dar sinnichle bånjo.

Piåno -1

In piåno untar earde
redetma vo evolutziong
bia 'z hatta ågeheft un bia 'z izta
gebèkslt
'z lem afte Earde.

Ma redet von earstn formen lem,
von vichar boda soìn auzkrapàrt
un bodada nemear soìn
azpe di dinosaure
un taidevichar
boda, anvétze, soinda no in da gântz
bèlt.

Di taidevichar soinz vichar
boda taidn di khlumman.

In MUSE soinda vil vichar
boda auzschaung lente:
dise vichar soin krapàrt
lai alumma naturàl
un soi haut iz khent genützt
zo zoaganaz bia da soin gest
balsa soin gest lente, in natùr.
Disa tèknika hoazt taksidermì.
Zbisnen in taidevichar
izta o dar spitzmaus elefànt
pinn grisate khopf.
ditza taidevich
iz khent gevuntet 'z djar 2008
nidar in Tanzànja, in Afrika,
vonan khnopf nàsüachar
un nàsüacharen von MUSE.
Vo disarn abedekhom hãmda geredet
alle di djornél un di televisiong,

ombrómm vennen a naügez taidevich
iz eppaz gântz rar in ta' vo haüt.

In an kantòu von piåno
izta dar tschump vodar evolutziong
von mentschan,
a prett un a bânt
boda khemmen gezoaget alle di
tritt gemacht
åhevante von earst mentsch sin ka
üs, haüt.

Afte bânt
sekma di uraltn sòrt mentschan
boda hãm gelebet vor üs.

Haüt, biar, afta gântz Earde saibar
an uantzega sòrt:
Homo sapiens.

Die Mangroven, ein einzigartiges Ökosystem

Mangroven sind ein einzigartiges Ökosystem, das in Küstengebieten mit fließendem Wasser vorkommt. Sie sind durch ihre Fähigkeit, salzhaltiges Wasser zu tolerieren, gekennzeichnet. Die Mangroven spielen eine wichtige Rolle im Kohlenstoffkreislauf und bieten Lebensraum für viele Arten von Tieren und Pflanzen.

Die Mangroven, ein einzigartiges Ökosystem

Mangroven sind ein einzigartiges Ökosystem, das in Küstengebieten mit fließendem Wasser vorkommt. Sie sind durch ihre Fähigkeit, salzhaltiges Wasser zu tolerieren, gekennzeichnet. Die Mangroven spielen eine wichtige Rolle im Kohlenstoffkreislauf und bieten Lebensraum für viele Arten von Tieren und Pflanzen.

In di saal darnå
khintaz khött bazzez iz dar DNA
un khintaz kontårt di stòrdja von lem.
dar DNA iz eppaz
bodase vinnt in di zèlln
un haltet inn di informatziongen
grüntlich vorz lem.
Dòpo disarn saal
venntma an groazan platz
vor di auzlegom
boda innhaltn lai bintsche månat.
Züntrest disarn saal
soinda sött groaze aquarie
pitt süazez bazzar
ke 'z iz bazzar von flüzz un von sean.
Drinn in di aquarie lemnda di visch
un di gresar vodar Tanzånja.
Di Tanzånja iz a Lånt nidar in Afrika.

Dòpo z'soina gânt durch disarn saal
tretbar inn in hausgart.

Drinn lemnda
staudn, gresar un vichar
von pèrng vodar Tanzånja.

Gian inn in hausgart
iz azpe gian inn
in an djüstn tropikàl balt
zbisnen vröss un vögl
un zbisnen staudn azpe dar kakao,
dar kafè,
di banånstaude un di vanilia.

Di nåsüachar un di nåsüacharen von
MUSE

studjarn di staudn un di vichar
vodar Tanzånja o.

MUSE - Museo delle Scienze

Corso del Lavoro della Scienza, 3

38122 Trento

www.muse.it

